

4. Портер М. Конкуренция / М. Портер. - М.-СПб.-К. : Изд. дом "Вильямс", 2006. - 602 с.
5. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. - М. : Междунар. отношения, 1993. - 896 с.
6. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации: Экономика / М. И. Туган-Барановский. - М., 1989. - 496 с.
7. Чаянов А. В. Краткий курс кооперации / А. В. Чаянов. - М., 1989. - 138 с.
8. Andersson T. The Cluster Policies Whitebook. IKED International Organisation for Knowledge Economy and Enterprise Development / T. Andersson, S. Serger, J. Sorvik, E. Hansson. - Vinnova : The Competitiveness Institute, 2004. - P. 250.
9. Markusen Ann. Sticky places in slippery space: A typology of industrial districts / Ann Markusen // Economic. - 1996. - Vol. 72. - № 3. - P. 293-313.
10. Solvell Orjan. The Cluster Initiative Greenbook. Bromma tryck AB / Orjan Solvell, Goran Lindqvist, Christian Ketels. - Stockholm, 2003.

A. Stepanova

CLUSTERING COOPERATIVE ECONOMY OF UKRAINE

The basic theoretical aspects of cluster theory in regional development. The use of techniques of clusters in the cooperative sector of economy of Ukraine in the context of globalization in order to improve its efficiency and competitiveness.

Key words: cluster, cooperative cluster, cooperation, competition, socio-economic development.

© А. Степанова

Надійшла до редакції 19.11.2012

УДК: 338.242

УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ

РОМАН ТОЛШЕЖНИКОВ,

кандидат економічних наук, доцент

Приазовського державного технічного університету, м. Маріуполь

У статті удосконалено організаційно-економічний механізм управління потенціалом промислового підприємства, адаптований до змін оточуючого середовища. Вирішено проблему синхронізації процесів підприємства, що мають різні якісні виміри, до вимог ринку. Для оцінки впливу кожного елемента внутрішнього потенціалу на елементи маркетингових складових потенціалу рекомендовано застосовувати теорію нечітких множин.

Ключові слова: стратегія, механізм управління, потенціал промислового підприємства.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економічних відносин в Україні свідчить про наявність економічних, соціальних, технічних та технологічних проблем, що перешкоджають досягненню довгострокового розвитку промислового підприємства, в тому числі отримання ним економічного, соціального та науково-технологічного ефекту. Вирішення цих проблем значною мірою залежить від ефективного використання ресурсів і можливостей підприємства, яке функціонує в умовах постійної адаптації до змін навколишнього середовища.

Наявні в Україні мінливі умови господарювання сформували певні характерні відмінності, що потребують особливої уваги дослідника економічних законів, явищ і тенденцій. Проблеми державної соціальної та економічної політики в Україні обумовили необхідність аналізу питань стабілізації промислового виробництва за рахунок управління потенціалом підприємств на належному рівні не тільки в

сприятливому економічному середовищі, але особливо, в умовах економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та управління потенціалом промислового підприємства в сучасних економічних дослідженнях порушуються досить часто [1 - 4, 7, 10]. У той же час велика увага до цієї економічної категорії сприяла тому, що на даному етапі дослідження управління потенціалом має багато науково-обґрунтованих тлумачень, спостерігається різноманітність досліджень і недостатня увага науковців до системних розробок, присвячених управлінню сукупним потенціалом адаптованого до мінливих умов розвитку загальних економічних перетворень не лише вітчизняної економіки, але й світової [6, 7]. Дослідження загальної теорії потенціалу, що містяться в працях [1 - 4, 6] показує, що економічна категорія "потенціал" розкриває внутрішні наявні або приховані можливості підприємства досягти певних

результатів. Проте залучення до функціональної діяльності прихованих можливостей може не завжди відповідати потребам ринку, суспільства тощо. На це зокрема вказують автори [8, 10]. Виходячи з цього, необхідно обґрунтувати теоретико-методичні засади управління потенціалом підприємства, адаптуючи внутрішні процеси підприємства до конкретних ринкових вимог. Це і є метою нашої статті.

Виклад основного матеріалу. За кордоном потенціал розглядається здебільшого як ресурс, але не відносно окремого підприємства, а щодо країни, регіону (військовий, промисловий, природний). Що стосується підприємства, то у закордонній практиці більше уваги приділяється оцінці вартості бізнесу, що належить підприємству [11, 12]. Багато уваги приділяється питанням конкурентоспроможності товарів, підприємств, вартості бізнесу, які, хоча й близькі до питань визначення потенціалу, все ж відрізняються. Головна відмінність полягає в тому, що ринкова вартість підприємства, яка визначається переважно за рахунок грошового потоку [12], генерованого діяльністю підприємства, не є тотожною вартості активів, які формують цей грошовий потік.

Дослідження праць вітчизняних науковців [1-4] дозволило дійти висновку, що за всіх нюансів, які відрізняють змістову наповненість термінів "економічний потенціал" та "оцінка вартості бізнесу", з функціональної точки зору в них є спільні риси. Функціональні складові управління економічним потенціалом кожен з авторів визначає залежно від тих функцій і процесів, які здійснюються на промисловому підприємстві, виходячи з того, що управління цими процесами дозволяє ефективно впливати на рівень потенціалу, отже, результатом стає розвиток підприємства. Значною перешкодою для визначення напрямів управління потенціалом промислового підприємства є зосередженість лише на ресурсах і можливостях, які в більшості випадків не дозволяють сформувати стратегії розвитку підприємства в умовах трансформації зовнішнього середовища підприємства [8, 10]. Кінцевий результат управління - це кількісна характеристика діяльності підприємства, а процеси управління можуть мати не лише кількісну, але і якісну оцінку, як, наприклад, рівень компетенції [8].

Головним завданням удосконалення системи управління потенціалом є пошук напрямків та формування ефективно функціонуючого економічного механізму підвищення рівня потенціалу, який має базуватися на процесному підході, в основу якого буде покладено інтегральну оцінку потенціалу підприємства, виявлення залежностей між раціональним використанням структурних елементів внутрішнього потенціалу і величиною сукупного потенціалу підприємства.

При дослідженні процесів, складових технології стратегічного управління (ринкове позиціонування, аналіз, планування) використовують внутрішню інформацію - про поточний стан і закономірності розвитку елементів підприємства як системи, і зовнішню інформацію - про параметри зовнішнього середовища підприємства, що здатні вплинути на його функціонування.

Слід зауважити різноманітність суб'єктів впливу

зовнішнього середовища на успішність реалізації потенціалу промислового підприємства. Це і загальні економічні умови ведення господарської діяльності, і державно-правові умови, екологічні, культурно-етичні норми. Залежно від масштабу діяльності, набір істотних для функціонування підприємства зовнішніх чинників варіюватиметься і залежатиме від здатності фахівців підприємства виявляти складні зв'язки впливу елементів потенціалу, а також часто обмежених технічних і тимчасових ресурсів для збору й обробки даних про зовнішнє середовище. Головним критерієм, який дозволяє включити чинник зовнішнього середовища в набір параметрів, що розглядаються при стратегічному управлінні потенціалом, є наявність очевидної залежності між значенням даного чинника і успішністю досягнення поставленої стратегічної мети [8, 10].

У процесі свого функціонування підприємство так само непрямо впливає на зовнішнє середовище. Частина елементів зовнішнього середовища, стан яких залежить від стану об'єкта, назовемо мікропотенціалом. До мікропотенціалу віднесемо маркетингові складові потенціалу: ринкові позиції, конкуренти, споживачів продукції підприємства, постачальників сировини і послуг, зовнішні фінансово-кредитні елементи потенціалу: показники надійності, показники вартості бізнесу. Найважливішою частиною мікропотенціалу виступають зазначені показники потенціалу підприємства, необхідність зміни характеристик яких і є основною передумовою здійснення стратегічного управління потенціалом промислового підприємства. Подібні відносини між об'єктом і окремими елементами зовнішнього середовища можуть бути прямими або опосередкованими.

Елементна структура об'єкта управління також може бути різною. Важливо виділити елементи, що приймають сигнали управління (точки входу) і пов'язані з ними безпосередньо або опосередковано елементи, що впливають на мікропотенціал (точки виходу). Структура внутрішніх зв'язків може бути дуже складною, але принципово важливим з погляду стратегічного менеджменту є якнайповніше виявлення закономірностей при русі сигналів, що управляють, і пов'язаних з ними матеріальних й інформаційних потоків від точок входу до точок виходу. Крім того, важливим завданням є визначення ключових параметрів елементів потенціалу, що здатні впливати на ефективність реалізації управлінських рішень [8].

Інформація, що визначає відносини (чи то внутрішні зв'язки, чи зв'язки між параметрами об'єкта й зовнішнього середовища), повинна ґрунтуватися на параметрах, які безпосередньо пов'язують точки входу і виходу (чинник і результат). Для мікропотенціалу точками виходу будуть параметри, що у загальному результаті визначають ринкову вартість підприємства (рис. 1). Найчастіше саме невикористані конкурентні переваги є резервами конкурентного потенціалу і саме вони зумовлюють здатність підприємства вчасно реагувати на змінованість зовнішнього середовища та утримувати стійкі позиції на ринку. Практична доцільність останнього підходу зростає, якщо вдається оцінити величину невизначеності (тобто ризик ухвалення невірної стратегічного рішення), використовуючи

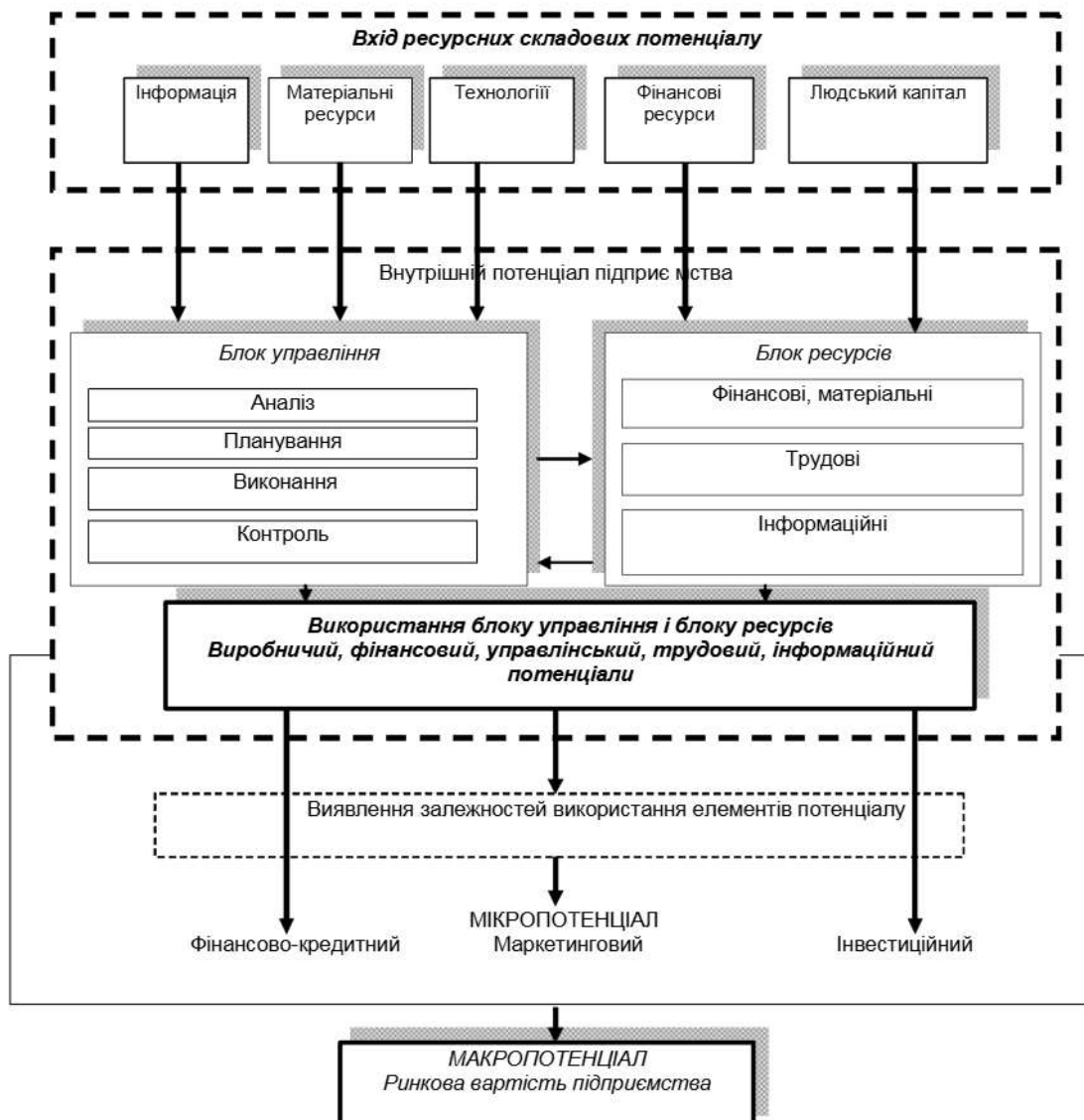

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм адаптованого управління потенціалом промислового підприємства.

спеціальний математичний апарат, наприклад, методи теорії нечітких множин.

Таким чином, початковими даними при проведенні стратегічних досліджень є знання, що характеризують значення істотних параметрів зовнішнього середовища і самого об'єкта, а також інформація про відносини між параметрами об'єкта й мікросередовища (рис. 1).

На відміну від будь-яких інших видів управління, де цільовими установками виступають внутрішні параметри об'єкта, стратегічне управління направлене на створення певної конкурентної позиції підприємства на ринку, а отже, цільові установки стратегічного управління - зовнішні, тобто параметри мікропотенціалу, в якому параметри об'єкта виступають як невід'ємні характеристики ринкової оцінки підприємства. Не об'єм продажів, а контрольована частка ринку, не прибуток, а здатність залучення коштів, інвестиційний потенціал.

Певний рівень потенціалу підприємства не є критерієм досягнення стратегічної мети, оскільки стратегічна мета формулюється набагато ширше - як

ринкова вартість підприємства. Подібні характеристики не є характеристиками об'єкта, оскільки поза ринком останні втрачають сенс з погляду стратегічного управління і не несуть необхідного економічного навантаження. Цільовою установкою в цьому випадку буде досягнення сприятливих для підприємства значень параметрів мікропотенціалу (а не параметрів об'єкта), сукупність яких визначає ступінь досягнення поставленої стратегічної мети.

Практично пошук цільових установок відбувається таким чином. На основі корпоративних стратегічних пріоритетів підприємства проводиться стратегічне позиціонування мікропотенціалу, визначається напрям розвитку підприємства на ринку, що забезпечує виконання заданих загальнокорпоративних стратегічних цілей. На наступному етапі стратегічного аналізу формулюються цілі бізнесу, досягнення яких визначає виконання визначеного для даного бізнесу напрямку розвитку (наприклад, покладена в основу розвитку даного бізнесу стратегія розширення маркетингового потенціалу може забезпечуватися досягненням цінової переваги і високим

рівнем знання товару споживачами). При стратегічному плануванні кожної мети добирається відповідний набір критеріїв, що характеризують стан мікропотенціалу підприємства, досягнення яких говорять про виконання поставлених цілей. Іншими словами, визначаються точки виходу мікропотенціалу і їх значення, що забезпечують необхідну підприємству ринкову позицію (макропотенціал). Такі параметри зовнішнього середовища є залежними (від дій, що управляють) змінними.

Далі визначаються точки виходу об'єкта (що є відповідно точками входу для мікропотенціалу), які пов'язані з указаними параметрами. Такими точками будуть елементи внутрішнього потенціалу підприємства (виробничий, фінансовий, кадровий, науковий і т.і.). Необхідно описати зв'язок між даними параметрами об'єкта й точками виходу мікросередовища. Це можуть бути функціональні відносини з властивою ринку невизначеністю. При цьому необхідно враховувати, що найважливіший вплив на дані відносини справляє стан зовнішнього середовища. Аналогічні стосунки визначаються між точками входу і виходу об'єкта, при цьому враховується, що зв'язок між чинником і результатом залежить від стану ключових елементів внутрішнього потенціалу підприємства. Фінансовий стан, рівень розвитку окремих функціональних підсистем, технічне оснащення, якість персоналу управління і виконавців впливають на ефективність реалізації управлінських рішень.

Завданням стратегічного управління в такій постановці є досягнення необхідних для підприємства значень параметрів ринку за мінімальних зусиль, тобто при мінімальному використанні фінансових, часових, трудових ресурсів, необхідних для реалізації обраної стратегії. Під необхідними параметрами ринку розуміється такий стан мікропотенціалу підприємства, який забезпечує досягнення поставлених цілей бізнесу.

Використання процесного підходу до формування та реалізації механізму підвищення рівня використання потенціалу, систематизація методів та показників визначення потенціалу промислового підприємства дає можливість забезпечити на практиці виявлення та використання існуючого резерву і опанувати ринкову ситуацію [5].

В основу побудови системи управління потенціалом має бути покладено науково обґрунтовану концепцію, що враховує, з одного боку, ефективність управління процесами елементів потенціалу підприємства та виявлення можливостей розвитку кожного окремого елемента, а з іншого, - положення підприємства на ринку та вплив зовнішнього середовища [8].

Висновки

1. Потенціал промислового підприємства розглядається як категорія, що відображає не тільки наявний стан виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства, а й динаміку і перспективи стратегічного розвитку суб'єкта господарювання з урахуванням впливу мінливих чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

2. Організаційно-економічний механізм адаптованого управління потенціалом промислового під-

приємства формується як сукупність взаємозалежних елементів внутрішнього потенціалу і мікропотенціалу (фінансовий потенціал - фінансово-кредитний потенціал - ринкова вартість і т.і.), оскільки саме взаємодія цих складових може забезпечити позитивний стратегічний ефект.

3. Для оцінки впливу кожного елемента внутрішнього потенціалу на елементи мікропотенціалу необхідно застосовувати теорію нечітких множин, що дозволить опосередкувати вплив якісних і кількісних параметрів елементів потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : [монография] / А. Э. Воронкова. - Луганск : Восточноукраинский национальный университет, 2000. - 315 с.
2. Головкова Л. С. Сукупний потенціал корпорації: формування та розвиток : [монографія] / Л. С. Головкова. - Запоріжжя : КПУ, 2009. - 339 с.
3. Краснокутська Н. С. Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження : [монографія] / Н. С. Краснокутська. - Харків : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. - 247 с.
4. Організація управління економічним потенціалом промислових підприємств : [монографія] / [Гончаров В. М., Савченко М. В., Солоха Д. В. та ін.] - Донецьк : СПД Купріянов В. С., 2008. - 202 с.
5. Репин В. В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов : [монография] / В. В. Репин, В. Г. Елиферов. - М. : Стандарты и Качество, 2005. - 408 с.
6. Толпежников Р. А. Генезис понятия "потенциал предприятия" и определение его сущности / Р. А. Толпежников // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць. - Маріуполь : ПДТУ, 2011. - Т. 3. - С. 125-130.
7. Толпежников Р. А. Проблемы управления совокупным потенциалом промышленных предприятий / Р. А. Толпежников // Вісник Приазовського державного технічного університету. - Маріуполь : ПДТУ, 2006. - № 16. - С. 307-310.
8. Толпежников Р. О. Застосування нечітких оцінок в рамках оцінювання маркетингового потенціалу промислового підприємства / Р. О. Толпежников // Схід. - 2005. - № 2 (68). - С. 26-29.
9. Толпежников Р. О. Особливості формування потенціалу промислового підприємства / Р. О. Толпежников // Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Югосхідної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва і ГУАМ : сб. науч. трудов. - Одесса-Севастополь-Донецк : ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2011. - С. 693-697.
10. Управління маркетинговим потенціалом металургійних підприємств: [монографія] / [Білопольський М. Г., Маркова Н. М., Кленін О. В., Толпежников Р. О.]. - Донецьк : НАН України. Ін-т економіки пром-сті, 2010. - 228 с.
11. Journal of Business Valuation and Economic Loss Analysis [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.degruyter.com/view/j/bjvela.2012.7.issue-1/issue-files/bjvela.2012.7.issue-1.xml>.
12. Business Valuation [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.imanet.org/PDFs/Public/Research/SMA/Business%20Valuation.pdf>.

R. Tolpezhnikov

MANAGEMENT OF POTENTIAL INDUSTRIAL ENTERPRISES: THE FORMATION OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM

The mechanism of potential industrial enterprises adapted to changes in the environment, which solves the problem of synchronization of business processes with various quality measurements to market requirements is improved in the article.

Key words: strategy, management mechanism, potential of industrial enterprise.

© Р. Толпежніков

Надійшла до редакції 16.11.2012

УДК 331.5

**ПРОСТОРОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ
І РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

РОМАН ЧОРНИЙ,

доцент, кандидат економічних наук, завідувач кафедри загальноекономічних та гуманітарних дисциплін, декан Нововолинського факультету

Тернопільського національного економічного університету, м. Нововолинськ

Проаналізовано просторові особливості розвитку системи розселення в Україні як середовища формування трудового потенціалу. Окреслено ознаки міської та сільської мереж поселень, які детермінують розвиток трудового потенціалу. Акцентовано увагу на необхідності активізації розвитку малих і середніх міст, що допоможе вирішити конкретні проблеми з подолання просторових диспропорцій розвитку трудового потенціалу держави.

Ключові слова: трудовий потенціал, диспропорції розвитку, просторові агломерації, урбанізація.

Постановка проблеми. Трудовий потенціал виступає ключовим фактором побудови конкурентоспроможної економіки та досягнення індивідуального суспільно-економічного комфорту кожного громадянина. Однак актуальний стан розвитку трудового потенціалу держави, на жаль, змушує констатувати переважання негативних тенденцій, що промовисто проявляється в кількісному скороченні та руйнації якісних характеристик трудового потенціалу. Поряд із черговою хвилею світової фінансової кризи та новими цивілізаційними викликами це загалом ставить під сумнів подальші позитивні зрушення в економіці. Виникає об'єктивна потреба проведення якісного дослідження та оцінки розвитку трудового потенціалу з метою виявлення слабких сторін - причин руйнації трудового потенціалу та оптимальних можливостей щодо збереження та розвитку трудового потенціалу в кожній просторовій формі його суспільної концентрації.

Розвиток трудового потенціалу як багатоаспектного явища в такому ракурсі слід розглядати в критеріях демографічного, психоемоційного, інтелек-

туального, ціннісно-культурного розвитку населення з метою формування та майбутньої активізації його економічної активності. Розвиток трудового потенціалу в найбільш загальному розумінні слід розуміти як "процес переходу в більш досконалий стан, який забезпечує його якісне та кількісне відтворення, найповнішу реалізацію та ефективне використання" [7].

Останні дослідження і публікації з проблеми. Проблематиці функціонування трудового потенціалу присвячені наукові праці ряду вчених, зокрема Д. Богині, І. Бажана, І. Бондаря, Т. Білорус, М. Березовської, К. Вихованського, М. Долішнього, І. Джаїна, С. Злупка, Е. Лібанової, В. Мікловди, М. Мальської, С. Опецької, В. Приймака, С. Писаренка, Л. Семів, К. Свейбі, Л. Шевчук, Р. Фріса. Вони досліджували проблеми формування розподілу й використання трудового потенціалу та пов'язаних із ним категорій - персоналу, трудових ресурсів, людського капіталу тощо. Однак чимало питань розвитку трудового капіталу лишаються нерозв'язаними, зокрема й певні аспекти методів дослідження